

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Павліченко Тетяна Василівна

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

**ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В
МАГІСТРАТУРІ**

магістерської роботи

за освітньо-науковою програмою

Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент Прищеп
Світлана Михайлівна.

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор педагогічних наук, професор кафедри професійної
освіти та технологій за профілями, декан факультету фізичного
виховання УДПУ імені Павла Тичини Ящук Сергій Миколайович.

Захист відбудеться *19.05.2022 р. о 13.00* на засіданні ЕК кафедри *педагогіки
та освітнього менеджменту*.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі *педагогіки та освітнього
менеджменту*, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В МАГІСТРАТУРІ.....	7
1.1. Сутність поняття «педагогічна свідомість», її зміст та характеристика.....	7
1.2. Особливості формування педагогічної свідомості майбутнього викладача в процесі навчання як педагогічна проблема.....	28
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	51
2.1. Дослідження стану сформованості педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищої школи.....	51
2.2. Шляхи формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів.....	57
2.3. Експериментальна перевірка ефективності процесу формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищої школи.....	74
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Система вищої освіти України є чинником, що дозволяє підготувати кваліфікованих, конкурентноспроможних фахівців, яким належить будувати європейське майбутнє своєї держави. Нині педагогічна освіта відіграє важливу роль у збереженні нації, подальшому прогресивному розвитку правового суспільства та підготовлених фахівців із високими духовно-моральними та культурними цінностями.

Сучасне суспільне життя щодня зазнає значних суттєвих змін. Зміни, які відбуваються в політичній, економічній і соціокультурній сферах не можуть не впливати на стрімку зміну системи цінностей. В результаті цього відбуваються і зміни в свідомості як суспільства в цілому, так і в пізнанні майбутніх фахівців у різних сферах соціального життя.

Особливу значущість для майбутніх фахівців набуває педагогічна свідомість, спрямована вимірам духовності, до цінностей гуманістичної педагогіки. Педагогічна свідомість фахівця є конструктивною складовою педагогічної майстерності, яка лежить в основі педагогічної діяльності, про що наголошується у Стандарті викладача закладу вищої освіти.

Проблема формування педагогічної свідомості у майбутніх педагогів не була в центрі уваги педагогічної науки і достатньо не досліджувалася. Треба зазначити, що сучасна система вищої освіти України, разом з її реформами, на сьогоднішній день не можуть у повній мірі вирішити актуальної проблеми якісної підготовки науково-педагогічних кадрів для вищої школи.

Незважаючи на велику роботу, яка ведеться у даному напрямку, все ж іноді можна простежити формальність та несистемність щодо підготовки майбутніх викладачів вищої школи. Невирішеність у найближчий час цієї проблеми призведе до зниження престижності та авторитету викладацької

професії, не тільки в очах самих педагогів, але й молоді, яка не матиме бажання пов'язувати своє майбутнє з професією викладача.

Проблеми педагогічної свідомості сучасних викладачів та її зміни у зв'язку з проблемою удосконалення педагогічної підготовки майбутніх викладачів досліджували: О. Абдуліна, В. Адольф, В. Журавльов, І. Огородніков, В. Сластьонін та інші.

Процес формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл привертав увагу таких дослідників, як: В. Бабаскін, Г. Баубекова, Т. Боровкіна, А. Бусигіна, А. Деркач, В. Ісаєв, О. Корінькова, Н. Костіна, М. Ситникова, О. Цокур, З. Єсарєва. Шляхи формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів розглядали: Г. Акопов, Д. Ронзін, О. Тихомирова.

Соціальна, науково-практична значущість та актуальність визначеної проблеми, нерозробленість її теоретико-методичних основ зумовили вибір теми дослідження **«Формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищої школи в процесі навчання в магістратурі»**.

Мета дослідження є визначення, теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка шляхів формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищої школи.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх викладачів вищої школи в магістратурі.

Предмет дослідження – шляхи формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищої школи в процесі навчання в магістратурі.

Завдання дослідження:

1. Розкрити поняття «педагогічна свідомість», її зміст та особливості.
2. Проаналізувати особливості формування педагогічної свідомості майбутнього викладача вищої школи в процесі навчання в магістратурі як педагогічної проблеми.
3. Визначити стан сформованості педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищої школи.

4. Розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити форми, методи формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Методи дослідження: *теоретичні:* вивчення й аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури, порівняння та узагальнення даних, представлених у науково-теоретичних і навчально-методичних джерелах, нормативних документах; *емпіричні:* анкетування, опитування, методи тестування та аналізу продуктів діяльності; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності визначених шляхів педагогічної свідомості майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Експериментальна база. Дослідження проводиться в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, факультет соціальної та психологічної освіти. В експерименті брало участь 22 здобувача другого рівня вищої освіти експериментальної групи та 18 здобувача другого рівня вищої освіти контрольної групи.

Теоретичне значення дослідження полягає у з'ясуванні сутності поняття педагогічна свідомість студентів-магістрантів, аналізі її складових та визначенні шляхів формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані емпіричні дані та висновки слугуватимуть науково-методичними рекомендаціями для викладачів, студентів, а також можуть бути використані в системі підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів.

Апробація результатів здійснювалася шляхом участі у Всеукраїнській науково-практичній конференції в м. Умань. Матеріали дослідження були обговорені та схвалені на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту.

Публікація. За результатами дослідження опубліковано тези на тему «Особливості формування педагогічної свідомості майбутнього викладача вищої школи впродовж навчання в магістратурі».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел (102 позиції), 2 таблиці, 7 рисунків. Загальний обсяг магістерської роботи – 94 сторінки, основний зміст викладено на 85 сторінках.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури вказує на те, що проблема формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів закладів вищої освіти є надзвичайно важливою.

Відповідно до першого завдання розкрито поняття «педагогічна свідомість», її зміст та особливості. Узагальнюючи та систематизуючи визначення та враховуючи різноманітність думок вчених відносно досліджуваного поняття, можна зробити висновок, що педагогічна свідомість – це цілісне, динамічне особистісне утворення, яке містить у собі професійні знання та вміння, особистісний досвід викладача та його професійно важливі якості, усвідомленість педагогічних цінностей, сформованість ціннісних орієнтацій та мотивів саморозвитку педагогічної свідомості, позитивне емоційно-ціннісне відношення до себе як фахівця та своєї професійної діяльності, уміння керувати особистими психічними та емоційними станами, професійну та творчу активність, цілепокладання, професійну спрямованість, здатність до рефлексії.

У структурі педагогічної свідомості визначено етапи її становлення, а саме, емоційно-вольовий (пов'язаний з турботою про проблеми виховання); буденно-логічний (побудований на принципах виховання, які стихійно склалися); практично-систематизований пласт (це знання принципів та прийомів виховання); теоретичний пласт (побудований на знаннях педагогічної науки).

Важливо зазначити, що на формування педагогічної свідомості впливають зовнішні (соціокультурне середовище до якого належать педагогічний та студентський колективи вищої школи, суспільство, родина, батьки, педагогічна діяльність та ін.) та внутрішні (інтелектуальний,

духовно-моральний, культурний розвиток особистості викладача; особистісні якості викладача) чинники.

Проаналізовано особливості формування педагогічної свідомості майбутнього викладача вищої школи.

У процесі формування педагогічної свідомості вчена виділяє чотири етапи:

I етап. Зустріч особистості з професійними реаліями: прийняття чи відторгнення професії;

II етап. Діагностика задатків, професійно значущих особистісних якостей (може проводитися психологом). Результати дослідження дозволяють виявити у людини наявність певних психологічних властивостей особистості, визначити рівень їх розвитку);

III етап. Організація діяльності особистості, близької до професії, що сприяє прояву в діяльності професійно значущих якостей;

IV етап. Організація професійної діяльності: участь у праці, що сприяє подальшому розвитку професійно значущих якостей та усвідомлення їх особистістю.

Відповідно до наступного питання визначено стан сформованості педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищої школи. На основі діагностичних даних визначено високий, середній та низький рівні сформованості педагогічної свідомості майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Проаналізувавши анкетні дані можемо стверджувати, що високий рівень педагогічної свідомості зафіксовано у 29,4 % магістрантів експериментальної групи, середній рівень – у 46,1%, низький рівень становить у 24,5% респондентів.

Подібні показники спостерігаються у студентів контрольної групи, де 24,9% мають високий рівень педагогічної свідомості, 40,2% середній рівень, відповідно, 34,9% магістрантів – низький рівень педагогічної свідомості.

Проведений нами констатувальний етап експерименту та аналіз психолого-педагогічної літератури показали, що у підготовці майбутніх викладачів закладів вищої освіти сьогодні є чимало недоліків. Назвемо основні з них: недостатня орієнтація навчального процесу на педагогічну діяльність; низька готовність випускників-магістрантів до самостійної професійної діяльності; не досить сформована педагогічна свідомість.

Розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено форми, методи формування педагогічної свідомості майбутніх викладачів закладів вищої освіти.

Враховуючи результати моніторингових досліджень рівня сформованості педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищих шкіл та принципи, вважаємо за доцільне залучення магістрів, як майбутніх викладачів вищих шкіл до запропонованої нами циклу тренінгових занять «Формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів закладів вищої освіти», що дасть можливість забезпечити підвищення рівня формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищих шкіл.

Ми переконані, що для успішного та ефективного формування педагогічної свідомості магістри, як майбутні викладачі вищих шкіл, повинні віддавати перевагу тим формам самостійної роботи, де можна максимально проявити себе, окреслити свою особисту позицію, продемонструвати свій інтелект, ерудицію, досвід та вміння, показати себе як творчу, зрілу особистість, посередництвом самостійно створених презентацій та проєктів, прийняття участі у дискусіях, доповідях, виступах на факультетських та вузівських семінарах, а також у культурно-освітніх заходах вищої школи та ін.

Для формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів вищої школи доцільно також впроваджувати у позааудиторну роботу магістрів наступні види діяльності:

– науково-дослідну діяльність (участь у науково-практичних семінарах та конференціях молодих вчених, залучення до написання наукових статей та дисертацій);

– участь у науково-педагогічних конференціях, підготовка дипломних проектів, педагогічна практика (взаємовідвідування занять, самостійне проведення відкритих занять, відвідування освітньо-культурних заходів);

– участь у конкурсах педагогічної майстерності та творчих заходах, спрямованих на розвиток духовної культури;

– проведення зустрічей з відомими видатними діячами науки і культури;

– залучення магістрів до самоосвітньої діяльності (вдосконалення теоретичних знань, оволодіння новими формами та методами навчання і виховання, вивчення передового перспективного досвіду, нових педагогічних технологій);

– розвиток творчої діяльності (художня та технічна творчість, література, музика, спорт та ін.);

– залучення майбутніх викладачів вищих шкіл до професійно-орієнтованих форм організації занять (лекція прес-конференція, проблемно-проектний семінар, семінар-діалог, семінар «круглий стіл» та ін.).

Проаналізувавши анкетні дані після впроваджених запропонованих нами шляхів формування педагогічної свідомості можемо стверджувати, що високий рівень зафіксовано у 38,7% магістрантів експериментальної групи, середній рівень – у 55,1%, низький рівень становить у 6,2% респондентів. Тоді як на констатувальному етапі спостерігалися такі показники 29,4% високий рівень, 46,1% середній рівень, 24,5% – низький рівень. У контрольній групі показники рівнів педагогічної свідомості практично не змінилися.

Сучасна вища освіта ставить за мету підготовку не лише фахівця з високим рівнем компетентності, але й розвиненої особистості, здатної до прийняття складних рішень і творчої діяльності. Особливе значення у

підготовці викладачів вищої школи відіграє формування у майбутніх викладачів вищої школи педагогічної свідомості, бо педагогічна свідомість викладачів вищої школи є не що інше як один з тих могутніх факторів, які впливають на розвиток всієї освіти.